

نقش رهبری نظام در کارآمدی دیپلماسی عمومی از طریق گفتمان سازی

حسین ارچینی^۱

محمدعلی صادق‌زاده^{۲*}

چکیده

هدف: دیپلماسی عمومی یکی از ابزارهای مؤثر نیل به اهداف سیاست خارجی ایران محسوب می‌شود. هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی نقش امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری در کارآمدی دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران از طریق گفتمان‌سازی است.

روش‌شناسی پژوهش: پژوهش حاضر، به صورت توصیفی - تحلیلی به تبیین اندیشه و سیره‌ی عملی رهبری نظام در شکل‌دهی و جهت‌بخشی به گفتمان‌های انقلاب اسلامی و کاربست آن در دیپلماسی عمومی پرداخته است.

یافته‌ها: رهبری نظام با توجه به جایگاه خود در ساختار سیاسی - حقوقی کشور به‌عنوان یک منبع مستقل و بی‌بدیل، نقش مؤثر و سازنده‌ای در ایجاد و هویت‌بخشی به ادبیات گفتمانی انقلاب اسلامی در عرصه سیاست خارجی و دیپلماسی عمومی ایران داشته است. چنانچه با بیان اهداف، آرمان‌ها و مسئولیت‌های فراملی نظام جمهوری اسلامی ایران، به غیریت‌سازی از سایر گفتمان‌ها در عرصه جهانی تلاش شده است.

نتیجه‌گیری: رهبری نظام با تشریح و تبیین گفتمان‌های انقلاب اسلامی، نقش راهبردی در جهت تأمین منافع ملی و مصالح اسلامی داشته است. همچنین با آگاهی بخشی، اعتمادسازی و ارائه تصویر مطلوب، بر گسترش قدرت نرم و عمق استراتژیک جمهوری اسلامی ایران در میان سایر ملت‌ها و افکار عمومی افزوده شد.

کلیدواژه‌ها: رهبری نظام، دیپلماسی عمومی، گفتمان‌سازی.

Email: arjini@maaref.ac.ir

۱- دانشیار گروه انقلاب اسلامی، دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران

Email: Tm.sadeghzadeh@yahoo.com

۲- دکترای انقلاب اسلامی ایران از دانشگاه معارف اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۱

مقدمه

برقراری ارتباط با افکار عمومی و مردم دیگر کشورها از مهم‌ترین بُعد دیپلماسی عمومی هر کشور است. در این میان رهبری نظام با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌های ساختاری و کارگزاری، از طریق گفتمان‌سازی، ارتباط‌گیری و رابطه‌سازی می‌تواند به معرفی اهداف انقلاب اسلامی و مسئولیت‌های فراملی نظام جمهوری اسلامی ایران در نزد سایر ملت‌ها و دولت‌های خارجی پرداخته و جریانات ارتباطی و تفاهمی میان گفتمان‌های مشترک را تقویت نموده و در مقابل گفتمان‌های رقیب با پردازش دال‌های اصلی و بنیادی از اسلام سیاسی به تبیین و تشریح آن بپردازد.

این پژوهش درصدد بررسی این سؤال است که نقش رهبری نظام در کارآمدی دیپلماسی عمومی از طریق گفتمان‌سازی، در قالب چه مؤلفه‌هایی تبیین می‌شود؟ در این راستا با بهره‌مندی از روش جمع‌آوری داده‌ها از بیانات و سخنرانی‌های امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری و تعیین سیاست‌های کلی نظام و اسناد بالادستی، می‌توان دریافت که رهبری نظام، به لحاظ مقام مرجعیت دینی و شأن ولایت فقیه و رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران، نقش تعیین‌کننده‌ای در توزیع، توجیه و توضیح گفتمان‌های انقلاب اسلامی، ارائه تصویر مثبت از اسلام و چهره نظام جمهوری اسلامی ایران در میان مخاطبان عام و خاص، جوانان و نخبگان سایر ملت‌ها و افکار عمومی دارد. همچنین با کاربست آن در دیپلماسی عمومی، از طریق رابطه‌سازی به معنای شناسایی و شناساندن اصول و مبادی جمهوری اسلامی ایران به سایر کشورها، فرهنگ‌ها و ملت‌ها، همراه با تصحیح سوء برداشتها و جستجوی عرصه‌های مشترک نقش بسزایی ایفاء می‌کند.

در این میان، گفتمان انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام(ره) به‌عنوان رهبر و بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی ایران و در امتداد آن، مقام معظم رهبری، در پذیرش اذهان عمومی نسبت به اهداف خیرخواهانه ایران، حمایت از ملت مسلمان و مردم مستضعف جهان و برقراری ارتباط پایدار با مخاطبان کلیدی و نخبگان جهان نقش مؤثری دارد. چنانچه بازتاب انقلاب اسلامی ایران و دستاوردهای آن در سطح منطقه‌ای و فرامنطقه مؤید این مطلب می‌باشد.

همچنین در این گروه با پژوهش‌هایی روبه‌رو هستیم که با عناوین مشابه و با رویکردی متفاوت به بررسی دیپلماسی عمومی و سیاست خارجی از منظر امام و رهبری پرداختند؛ که در ادامه به برخی از این آثار اشاره می‌گردد: سروش (۲۰۱۸)، در کتابی با عنوان «دیپلماسی امام خمینی(ره)»، به بررسی مبانی اندیشه و راهبردهای دیپلماتیک امام پرداخته که با ایدئولوژی اسلامی بر گفتمان بین‌المللی انقلاب تأکید شده است. دهقانی فیروزآبادی و سروش (۲۰۱۳)، در مقاله‌ای با عنوان «سطوح و انواع دیپلماسی عمومی در اندیشه‌ی سیاسی امام خمینی(ره)» به بررسی دیپلماسی عمومی مبتنی بر سه لایه؛ فطری، عقلانی و معنوی، متناظر با فقه، فلسفه و عرفان انجام گرفته است. اخوان کاظمی (۲۰۱۲)، در مقاله‌ای با عنوان «راهبردها و بایسته‌های سیاست خارجی و دیپلماسی جمهوری اسلامی از دیدگاه امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری»، در این مقاله دیپلماسی اسلامی با رویکرد فرهنگی جهت اصلاح فرهنگی مردم و تهذیب آنها در کلیه سطوح ملی و جهانی از منظر امام و رهبری پرداخته شده است. سیمبر و همکاران (۲۰۱۶)، در

مقاله‌ای با عنوان «مخاطبان، اهداف و تقویت دیپلماسی عمومی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای»، این مقاله اهداف و راههای تقویت دیپلماسی عمومی را از منظر مقام معظم رهبری بررسی کرده است که در آن اولویت با جهان اسلام است. پاکیان و همکاران (۲۰۱۹)، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی ابعاد و شاخص‌های دیپلماسی عمومی مقام معظم رهبری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، در این مقاله دیپلماسی عمومی مورد نظر مقام معظم رهبری، دارای مؤلفه‌هایی از قبیل به رسمیت نشناختن اسرائیل، تقویت خط امام(ره)، مجموعه‌سازی در سیاست خارجی و استفاده از ظرفیت‌های جهان اسلام بیان شده است. بر اساس بررسی‌های به عمل آمده تاکنون مقاله مستقلی تحت عنوان «نقش رهبری نظام در کارآمدی دیپلماسی عمومی از طریق گفتمان سازی» انجام نشده است.

چهارچوب مفهومی: بهره‌گیری از ادبیات نظری دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی

دیپلماسی عمومی، برنامه‌ریزی استراتژیک و اجرای برنامه آموزشی، فرهنگی و اطلاع رسانی توسط یک کشور حامی برای ایجاد محیط افکار عمومی در یک کشور هدف است، به طوری که رهبران سیاسی کشور هدف را قادر به تصمیم‌گیری حمایت‌گرانه و پشتیبانی از اهداف سیاست خارجی کشور حامی می‌سازد؛ بر این اساس دیپلماسی عمومی یک راهبرد ارتباطی ویژه و هدفمند است که روی نتایج کوتاه‌مدت و بلندمدت متمرکز است و در صدد ساخت یک تصویر مثبت از یک کشور نزد افکار عمومی خارجی است (آشنا و جعفری هفت‌خوانی، ۲۰۰۸: ۲۰۱). چنانچه دیپلماسی عمومی را از آغاز تا تأثیر در قالب یک فرآیند بررسی کنیم، مراحل پنج‌گانه زیر را مشاهده خواهیم کرد: آگاهی (awareness)، منافع (interest)، دانش (knowledge)، طرفداری (advocacy) و اقدام (action) (همان، ۱۹۰). از این‌رو در این فرآیند توسط دولت، مردم و نخبگان برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی و عقاید نخبگان ملتی دیگر، برای تعیین یا تغییر سیاست آن کشور و برای کسب منافع و اهداف خود پیگیری می‌شود. همچنین دیپلماسی عمومی؛ راهبردی ارتباطی و هدفمند برای ساخت تصویری مثبت از یک کشور نزد افکار عمومی سایر کشورها، با به کار گرفتن ابزارهای مختلف ارتباطی و رسانه‌ای است (ملیسن، ۲۰۰۷: ۱۸). در حقیقت اگر چه دیپلماسی عمومی محصول تعامل سیاست، فرهنگ و ارتباطات، به‌ویژه ارتباطات میان فرهنگی است، اما مهم‌تر از همه این تعامل میان سیاست خارجی از یک سو و شیوه‌های بکارگیری ابزارهای قدرت سخت و قدرت نرم به هر شکل ممکن و از هر امکان موجود از سوی دیگر می‌باشد (رک: بشیر، ۲۰۱۷: ۱۱۶-۱۱۵). براین اساس دیپلماسی عمومی، بسترهای لازم جهت تعاملات فرهنگی و ارتباطی را برای رهبران سیاسی و دولتمردان با ملت‌های جهان، افکار عمومی و NGOها را فراهم می‌سازد.

ویژگی‌های دیپلماسی عمومی

در این بخش به آن دسته از ویژگی‌های دیپلماسی عمومی که سبب تفاوت آن با مفاهیم مشابه می‌گردد، اشاره می‌شود:

ویژگی اول: در دیپلماسی عمومی برخلاف دیپلماسی سنتی، هدف مرجع یا مخاطبان، عامه مردم در جوامع دیگر و به‌ویژه گروه‌های غیررسمی از جامعه مدنی هستند (دهقانی فیروزآبادی و فیروزی، ۲۰۱۳: ۷۶). از این رو دیپلماسی عمومی فراتر از ارتباط رسمی میان دیپلمات‌ها و مقامات دولتی با یکدیگر بوده و به‌صورت گسترده و هدفمند با توده‌های مردم به‌عنوان مخاطبان عام و خاص ارتباط برقرار می‌کند. همچنین میزان اثربخشی و توان جذب آن نیز به جهت عدم محدودیت در قالب‌ها و ساختارهای دولتی، بیشتر است. ویژگی دوم: در دیپلماسی عمومی، شفافیت، باز بودن، انعطاف‌پذیری و همکاری متقابل وجود دارد (همان). از این رو، برخلاف مدل سنتی که بر سلسله‌مراتبی، بسته و انحصاری بودن روابط میان کشورها تأکید دارد، در دیپلماسی عمومی به‌صورت شفاف و باز با بازیگران غیردولتی جوامع کشورهای جهان ارتباط برقرار می‌گردد. بر این اساس دیپلماسی عمومی شفاف است و در سطح وسیعی نشر می‌یابد و توسط دولت به گروه گسترده‌تری از «مردم» منتقل می‌شود و موضوع آن به رفتار و تمایل‌های عموم مردم دیگر کشورها مربوط می‌شود (ولف^۱، ۲۰۰۱: ۱۸).

ویژگی سوم: هدف دیپلماسی عمومی، نفوذ بر افکار عمومی در کشورهای هدف است، به‌گونه‌ای که دستیابی به اهداف ملی را تسهیل و منافع بخش‌های خصوصی و عمومی دولت در سایر کشورها را محقق و تأمین نماید (لنارد^۲، ۲۰۰۲: ۱). از این رو، هدف اصلی و اولیه دیپلماسی عمومی، تأثیرگذاری بر افکار و اذهان مخاطبان غیردولتی، جلب حمایت آنها، تبیین و ترویج ارزش‌ها و آرمان‌های خود و ارائه تصویر مطلوب نسبت به اهداف و سیاست‌های یک کشور می‌باشد.

همچنین باید توجه داشت که نتایج حاصل از دیپلماسی سنتی، می‌تواند در کوتاه مدت حاصل شود در حالی که دیپلماسی عمومی زمان‌بر و نتایج آن در میان‌مدت یا بلندمدت ظاهر می‌شود، اما اثراتش ماندگارتر از دیپلماسی سنتی است (داداندیش و احدی، ۲۰۱۲: ۱۵۰).

ویژگی چهارم: دیپلماسی عمومی، ابزار، وسایل و شیوه‌های اعمال و اجرای قدرت نرم در صحنه بین‌المللی است و رابطه تنگاتنگی بین توسعه فناوری ارتباطات و اطلاعات و دیپلماسی عمومی وجود دارد (دهقانی فیروزآبادی و فیروزی، ۲۰۱۳: ۷۷). این دیپلماسی ترکیبی از تحولات فناوری، ایده‌های جدید، توانایی‌های شبکه‌ای، بازیگران غیردولتی و روابط پویا با جامعه مدنی جهانی بوده و مخاطب آن علاوه بر دولت‌ها، بازیگران قلمرو عمومی داخلی و جهانی هستند (سجادپور و وحیدی، ۲۰۱۲: ۸۲). از این رو دیپلماسی عمومی از روشی نو برای تأثیرگذاری بر گفتمان‌ها و کنش‌های بازیگران قلمرو عمومی جهانی و شکل‌دهی محیط مناسب برای موفقیت دستگاه دیپلماتیک یک کشور با کمک شبکه‌ها و رسانه‌های جدید جهانی بهره می‌گیرد

1. Wolf
2. Leonard

و کاربست آن باعث افزایش قدرت نرم یک کشور و توسعه نفوذ آن در عرصه جهانی می‌شود. بدین ترتیب، کلیه ابزار و وسایل اعمال دیپلماسی عمومی از عناصر قدرت نرم افزاری به‌شمار می‌آیند.

نقش رهبری نظام در کارآمدی دیپلماسی عمومی از طریق گفتمان سازی

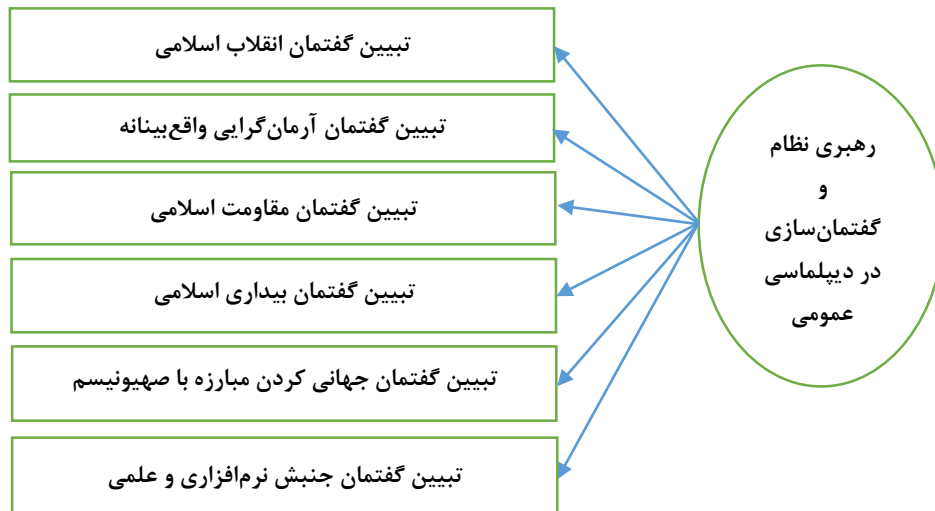
با توجه به گسترش فناوری ارتباطات و اطلاعات، چگونگی برخورد و ارتباط با عموم مردم، احزاب و گروه‌های نفوذ از اهمیت برخوردار گشته است. در گفتمان‌سازی، رهبری نظام در قالب یک نظام معنایی از اهداف، ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران به توضیح و تبیین گفتمان انقلاب اسلامی می‌پردازد. در اینجا هدف از طرح گفتمان، پرداختن به نظام معنایی نوین است که به تبع انقلاب اسلامی ایران شکل گرفت. از این‌رو، روش تحلیل گفتمانی نیز بر آن است تا چگونگی پیدایش و بسط و تحول اندیشه‌ها را به منزله یک گفتمان درک و تبیین کند (رک: تاجیک، ۲۰۰۵: ۲۸). در نظریه «لاکلا و موفه» معنای نشانه‌های درون یک گفتمان حول یک یا چند نقطه مرکزی مفصل‌بندی می‌شود و قوام و نظم می‌یابد (آهوپی و سامعی، ۲۰۱۷: ۱۷۵). بر این اساس همه چیز از جمله کلمات و گفتارها و اعمال، در یک بافت کلی معنا و مفهوم می‌یابند که همان گفتمان است (بشیر و آقایانی چاوشی، ۲۰۱۹: ۳). از طرفی هر گفتمان متشکل از دو زنجیره مجزای «نفی‌ها» و «اثبات‌ها» است. به دیگر سخن هر گفتمان بر اساس تولید معنای دال مرکزی و منطوق حاکم بر صورت‌بندی خود، برخی مفاهیم و انگاره‌ها را در قالب یک زنجیره متصل و معنادار نفی و رد می‌کند و دسته‌ای دیگر از مفاهیم را در یک زنجیره هم‌ارزی ایجاباً مورد تأیید قرار داده و می‌پذیرد (آجیلی و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۱۲). از این‌رو، یک گفتمان زمانی هویت پیدا می‌کند که در تعارض با گفتمان‌های دیگر شکل گرفته باشد؛ لذا گفتمان‌ها پیوسته برای هویت یافتن، غیریت‌سازی می‌کنند (سلطانی، ۲۰۰۵: ۱۵۶). همچنین، برای فهم قابلیت و نحوه بازتاب یافتن یک گفتمان انقلابی می‌بایست به عواملی چون: نظام معنایی گفتمان انقلابی، قابلیت اعتبار و قابلیت دسترسی گفتمان انقلابی، توانایی آن در تشکیل زنجیره هم‌ارزی فراگیر، سطح استعاری و فراگیر بودن اسطوره گفتمان انقلابی، پادگفتمان‌ها و رقابت‌های جهانی و شرایط گفتمانی جوامع مخاطب توجه نمود (کشاوری شگری و ناصرخاکی، ۲۰۱۶: ۴۷). در این میان، منظور از گفتمان انقلاب اسلامی، مجموعه‌ای از گزاره‌هایی است که در چارچوب آموزه‌های اسلامی با یکدیگر کلاف شده‌اند و به اندیشه، رفتار و اهداف پیروان آن معنا می‌دهند. ویژگی این گفتمان در قیاس با گفتمان غربی، آن است که این گفتمان بر بنیاد «شرعی‌سازی حیات انسانی» قرار دارد و در نتیجه از جدا انگاری «دین - حیات اجتماعی» که مورد قبول گفتمان غربی است، متمایز می‌گردد (رک: افتخاری، ۲۰۱۳: ۴). از این‌رو، خلق گفتمان‌های منطقی و دارای مقبولیت و جهانشمول در جهت‌دهی و مشروعیت بخشی به سیاست‌های نظام در عرصه خارجی مؤثر است.

در ارتباط میان دیپلماسی عمومی و گفتمان‌سازی باید گفت، دیپلماسی عمومی فرآیندی است که گفتمان‌سازی در آن به صورت یک گفتگوی دو سویه شکل می‌گیرد. از این‌رو، می‌توان گفت که دیپلماسی عمومی بر مدل عقلانی گفتگو بنا شده است. در این مدل به جای تغییر رفتار با گرایشات مخاطبان از طریق

کسب نفوذ بر ایجاد درک و مفاهمه مشترک از طریق یک گفتگوی منطقی تأکید می‌شود (حسینی، ۲۰۱۴: ۶۸۵). بر این اساس دیپلماسی عمومی مؤثر فرآیند و فعالیتی دو طرفه است که در آن با درک و ارتباطی متقابل می‌توانیم پیام‌های مؤثر تنظیم کنیم (عطایی و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۹۶). در این میان خداباوری و نگرش توحیدی، محور نظام اسلامی و اصلی‌ترین مقصد آن است و اساس و تاروپود آموزه‌ها و اهداف کلی و به تبع آن مقاصد دیپلماسی و سیاست خارجی نظام اسلامی را تشکیل می‌دهد (اخوان کاظمی، ۲۰۱۳: ۴). با توجه به مباحث طرح شده، گفتمانی که در اندیشه امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری از انقلاب اسلامی و نظام حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران در دیپلماسی عمومی بیان می‌گردد، در واقع منظومه‌های معنایی است که در آنها مفاهیم، مصادیق، گزاره‌ها و انگاره‌های برگرفته از مکتب اسلام است که بر اساس ارتباطشان با یکدیگر پیوند می‌گیرند و در قالب یک ساختار مستقل موجودیت یافته و به تعریف و تمیز خود می‌پردازند و موجبات شکل‌گیری تصور و تصدیق نسبت به ارزش‌ها، اهداف و آرمان‌های تعیین شده را برای مخاطبان خود فراهم می‌سازند. بر این اساس انقلاب اسلامی متأثر از نظام معنایی خود، توانست گفتمان جدیدی در میان گفتمان دو بلوک قدرت (آمریکا و شوروی سابق) طراحی و بازآفرینی نماید و آن را در سطح ملت‌ها و کشورهای منطقه و فرامنطقه به نمایش گذارد. از این رو با رویکرد ایجابی، اسلام سیاسی را برگزید و در رویکرد سلبی با بیان اصل نه شرقی و نه غربی به غیریت‌سازی گفتمان‌های رقیب پرداخت. بر این اساس رهبری نظام با نفی وضعیت موجود (قدرت طلبی و سلطه جویی) نظام بین‌الملل و حرکت برای دستیابی به یک وضعیت مطلوب و آرمانی (عدالت گستری و سعادت بشر) توانست به اعتباربخشی گفتمان انقلاب اسلامی و اقتناع سازی آن در میان مردم مسلمان منطقه و سایر ملت‌های جهان و افکار عمومی اقدام نماید. در این میان به مهم‌ترین گفتمان‌های نظام جمهوری اسلامی ایران که امام و رهبری در قالب اندیشه سیاسی و سیاست‌های کلی نظام مطرح فرمودند، اشاره می‌گردد.

شیوه‌ها و روش‌های دستیابی به اهداف دیپلماسی عمومی از طریق گفتمان‌سازی

بررسی اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، نشان می‌دهد که در طول چهار دهه گذشته رهبری نظام با ارسال پیام‌ها و برقراری ارتباط با ملت‌ها و نخبگان جهان، گام مؤثری در ایجاد گفتمان و ارائه تصویر واقعی از اصول و اهداف سیاست خارجی ایران داشته است. در نمودار زیر به نقش رهبری نظام در تقویت دیپلماسی عمومی از طریق گفتمان‌سازی و ایجاد پل‌های ارتباطی با مخاطبان عام و خاص در بیان و پردازش اهداف و ارزش‌های انقلاب اسلامی اشاره شده است.

تبیین گفتمان انقلاب اسلامی

با وقوع انقلاب اسلامی، گفتمانی جدید در عرصه سیاست خارجی و نظام جهانی تحت عنوان اسلام سیاسی در قالب نظام جمهوری اسلامی ایران شکل گرفت؛ به‌گونه‌ای که بدون وابستگی به دو بلوک قدرت، با رویکردی دینی به توزیع قدرت پرداخت. در این میان امام خمینی (ره) به‌عنوان رهبر و بنیانگذار نظام جمهوری اسلامی ایران و در امتداد آن، مقام معظم رهبری با تبیین اهداف و آرمان‌های انقلاب از طریق گفتمان سازی و با تبلیغ آن در مجرای دیپلماسی عمومی توانسته‌اند عملکرد مثبتی در برقراری ارتباط با سایر ملت‌ها، علی‌الخصوص نخبگان، مردم مسلمان منطقه، مستضعفین جهان و افکار عمومی ایجاد نمایند.

از این‌رو، پیروزی انقلاب اسلامی ایران، از منظر تحلیل گفتمان به‌مثابه هژمونی یک گفتمان تلقی می‌گردد، که از آن به گفتمان اسلام سیاسی فقاهتی شیعه می‌توان نام برد (رک: کمالی اردکانی، ۲۰۰۹: ۱۰۷)؛ و مهم‌ترین نوآوری انقلاب اسلامی این بود که با تکیه بر ابزار معنوی قدرت، باعث خروش مردمی شده و بیداری اسلامی در منطقه با وقوع آن شتاب فزاینده‌ای گرفت (رک: محمدی، ۲۰۰۸: ۴۶). بر این اساس، می‌توان گفتمان انقلاب اسلامی را خودآگاهی و حرکت فراگیر مردم ایران بر اساس ارزش‌های انسانی و ایدئولوژی اسلامی در بُعد مادی و معنوی علیه رژیم پهلوی در داخل و بازتعریف هویت ایرانی-اسلامی در برابر غرب و شرق به رهبری امام خمینی (ره) تعریف کرد (طاهری و دهقانی فیروزآبادی، ۲۰۱۵: ۳۹)؛ و این بیانگر ارائه یک نقشه راه جدید در میان سایر ملت‌ها و دولت‌ها بود که طرفداران بی‌شماری را مجذوب اهداف و گفتمان خود نمود. چنانچه در اصل ۱۵۴، قانون اساسی نیز آمده: «جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند».

براساس چنین تفکر و گفتمانی، امام خمینی(ره) اسلام را منحصر برای یک یا چند کشور و حتی مسلمانان نمی‌داند، بلکه اسلام با پیام عدلش برای بشریت آمده است (صحیفه نور، ج ۱۸: ۸۷). و در جای دیگر فرمودند که نهضت ما پیش از آن که ایرانی باشد، اسلامی است. این نهضت، نهضت مستضعفین تمام جهان است و به یک نقطه خاص تعلق ندارد (همان، ج ۱۰: ۲۲۸). چنانچه «احمد جبرئیل» دبیرکل جبهه خلق برای آزادی فلسطین می‌گوید: «بنیانگذار جمهوری اسلامی، اسلام را از انزوا نجات داد و مقوله دین افیون ملت‌هاست را منسوخ کرده و اسلام را در سطح بین‌المللی معرفی نمود» (خبرگزاری مهر/ ۵۸۲۸۶۲). چرا که دیپلماسی عمومی امام، کارآمدی خود را در عمل و اجرا اثبات نموده است و اساساً انقلاب ایران به رهبری امام خمینی(ره) توانسته است هشدار و زنگ خطری را برای نظم حاکم بر جهان و قدرت‌های سیستم بین‌المللی به‌وجود بیاورد (دهقانی فیروزآبادی و سروش، ۲۰۱۴: ۲). از این‌رو، دعوت امام(ره) در سطوح دولت‌ها و ملت‌ها قابل بررسی می‌باشد. چنانچه در بخشی از نامه به آقای «گورباچف»، دعوت به خدا و معنویت و هشدار از پناه بردن به غرب اشاره شده است (صحیفه نور، ج ۲۱: ۲۲۱). و در پیامی دیگر از روشنفکران اسلامی می‌خواهند که راه دگرگون کردن جهان سرمایه‌داری و کمونیسم را ببینند و راه سیلی زدن به گونه ابرقدرت‌ها، خصوصاً آمریکا را به مردم سیلی خورده کشورهای مظلوم اسلامی و جهان سوم ترسیم کنند (همان، ج ۲۰: ۳۴۰).

همچنین مقام معظم رهبری نیز، در «بیانیه گام دوم انقلاب» پیروزی انقلاب اسلامی را، آغازگر عصر جدید در نظام بین‌الملل اعلام کرد که با محتوای اسلامی، شعارهای جهانی آن توانست چارچوب‌ها را درهم بشکند و سرفصل‌های جدیدی پیش‌روی مردم مسلمان منطقه و سایر ملت‌های جهان قرار دهد (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، ۲۰۱۹/۰۲/۱۱). این گفتمان از آنجایی که با فطرت انسان‌ها و نیازهای مادی و معنوی آنان همخوانی دارد، و از طرفی با تبلور نسخه عینی و اجرایی، بازتاب‌هایی منطقه‌ای و بین‌المللی را بدنبال داشت. در این میان می‌توان به نامه راهبردی مقام معظم رهبری به جوانان اروپا و آمریکای شمالی نیز اشاره کرد که در آن خواسته شد، درباره انگیزه‌های سیاه‌نمایی گسترده علیه اسلام کاوش کنند و شناخت مستقیم و بی‌واسطه از دین اسلام به‌دست آورند (همان، ۲۰۱۵/۰۱/۲۲). چنانچه «دریک فورد» استاد دانشگاه سیراکیوز آمریکا در این باره می‌گوید: «نامه رهبری ایران می‌تواند زمینه‌ساز کاهش احساسات ضداسلامی در غرب شود؛ در واقع اسلام هراسی توجیه کننده تروریستی است که توسط قدرت‌های جهانی، ارتش‌های استکباری و رسانه‌های آمریکایی بازتاب داده می‌شود، در حالی که ایران خود یکی از سرسخت‌ترین مخالفان داعش است» (خبرگزاری تسنیم نیوز/ ۱۵۹۰۱۲۰). براین اساس امام(ره) و رهبر معظم انقلاب با تبیین گفتمان انقلاب اسلامی و اهداف معنوی و حیات بخش آن، توانسته‌اند در جهت آگاهی بخشی، هدایت و سعادت سایر ملت‌ها و دولت‌ها اقدامات مؤثری انجام دهند که بازتاب‌های بین‌المللی آن نشان از موفقیت این رویکرد جریبان ساز دارد.

تبیین گفتمان مقاومت اسلامی

از جمله آثار منطقه‌ای بازتاب انقلاب اسلامی ایران را می‌توان به تأثیرگذاری آن بر مسئله راهبرد فرهنگی و جریان مقاومت اسلامی اشاره کرد. در این میان توجه به دال مرکزی «اصل تکلیف‌گرایی دینی» به‌عنوان محور بر ایجاد دال‌های شناوری همچون: بازتولید فرهنگ مقاومت، ایثار، شهادت، ایمان، استقامت، قیام برای خدا و نصرت الهی مهم است که نقشه راه آن توسط رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران برای مردم ستمدیده و مسلمان منطقه ترسیم شد.

از این‌رو، زبان سیاسی مقاومت اسلامی را می‌توان انعکاس ظهور ادبیات اسلامی در روابط و سیاست بین‌الملل دانست (پوستین‌چی و متقی، ۲۰۱۲: ۱۰۰)؛ به‌گونه‌ای که نظریه مقاومت اسلامی در روابط بین‌الملل مقوم عملیات «مقاومت اسلامی» گردید و جمهوری اسلامی با رویکردی جهانگرایانه، سعادت و رهایی را نه تنها برای خود، بلکه برای مردم جهان طلب می‌کند (دادوند و همکاران، ۲۰۱۹: ۹۴). چنانچه «دکتر صفی‌الدین» نماینده حزب‌الله در تهران در تحلیل دلایل موفقیت حزب‌الله می‌گوید: «ما هر چه داریم از انقلاب اسلامی، امام(ره)، مقام معظم رهبری و ولایت مطلقه فقیه است و هرچه داریم از اطاعت محض از ولایت فقیه است» (خبرگزاری مهر/۵۱۳۹۵۴۷). همچنین در بیشتر جنبش‌های اسلامی، انقلاب اسلامی ایران عمدتاً نقش الگو را داشته است و به احیای اسلام مبادرت نموده است (سیمبر و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۸۷). امام خمینی(ره) درباره بازتاب مقاومت اسلامی و نتایج حاصل از آن می‌فرماید: «امروز ابر قدرت‌ها از انقلاب اسلامی ما سلیلی خورده‌اند و می‌ترسند که مبدا در نقطه‌ای دیگر، انقلابی دیگر مانند انقلاب ما صورت گیرد» (صحیفه نور، ج ۱۷: ۱۵۷). در اندیشه امام(ره)، نظام جمهوری اسلامی نه به‌عنوان «دولت - ملت»؛ بلکه به‌عنوان سرآغاز و مبدأ جنبش اجتماعی معطوف به دین و با گفتمانی که دال مرکزی آن اسلام سیاسی و آرمان آن تحقق امت واحده اسلامی است، قلمداد می‌شود (ابطحی، ۲۰۱۴: ۱۶۱). چنانچه دلیل ترس و خطر مستکبران از جمهوری اسلامی ایران را به این جهت می‌داند که ایران، مبدأ قیام عمومی مسلمین و مستضعفان است (صحیفه نور، ج ۱۵: ۱۱۷). و در جای دیگر فرمودند که قدرت‌های جهان بدانند امروز مثل دیروز نیست، که با یک تشر، ملت‌ها چون دولت‌ها از میدان عقب‌نشینی کنند (همان، ج ۱۸: ۲۲۷). در این میان، امام(ره) در کنار دعوت به مبارزه، ماهیت و هدف آن را یادآور می‌شود تا مرز میان حق و باطل مشخص گردد و همچنین زمینه‌های سعادت بشر و آزادی آن در پرتو مکتب توحیدی فراهم گردد. مقام معظم رهبری نیز حضور منطقه‌ای ایران را لازم می‌داند و شکست‌های آمریکا در منطقه را نتیجه حضور فعال ایران در صحنه میدانی و محور مقاومت دانسته که به ایجاد و بسط هویت مقاومتی فرامذهبی در جغرافیای منطقه‌ای اقدام نمود (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌خامنه‌ای، ۲۰۱۹/۱۰/۰۶). چنانچه در دیدار رئیس‌جمهور سوریه با رهبر انقلاب، مقام معظم رهبری بر حمایت ایران از ملت و دولت سوریه اشاره کرد و رمز پیروزی سوریه و به شکست کشاندن آمریکا و مزدوران منطقه‌ای را نتیجه مقاومت اسلامی دانست (همان، ۲۰۱۹/۰۲/۲۵). چنانچه «سید حسن نصرالله»، دبیرکل حزب‌الله لبنان پیروزی بزرگ

مقاومت اسلامی لبنان را به ولی امر مسلمین جهان تبریک می‌گوید: «بعد از امام خمینی(ره)، هدایت و پشتیبانی معنوی حزب الله لبنان و مقاومت اسلامی را به‌عنوان ولی‌امر مسلمین بر عهده داشتید. در حقیقت صاحب این پیروزی جنابعالی هستید» (همان، ۲۰۱۸/۰۷/۰۵). بدین ترتیب، پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تداوم حیات آن با پایمردی در برابر توطئه‌های گوناگون نظامی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، روحیه عملی و آموخته‌های عینی مقاومت را در برابر استعمار غرب، به ارمغان آورده است (پوراحمدی، ۲۰۱۱: ۱۸۸). بر این اساس شاخص‌های مربوط به هویت مقاومت اسلامی، نقش مؤثری در بسیج مردمی میان سایر کشورهای غرب آسیا دارد. این امر اصلی‌ترین عامل تولید کننده قدرت مقاومت در ساختار سیاسی ایران محسوب می‌شود. از این رو گفتمان مقاومت اسلامی، در برابر ظلم و بی‌عدالتی مطرح می‌شود که رهبری نظام مروج و مبلغ آن در دیپلماسی عمومی جمهوری اسلامی ایران است.

تبیین گفتمان آرمان‌گرایی واقع‌بینانه

جمهوری اسلامی ایران برخاسته از انقلاب اسلامی بر گفتمان «آرمان‌گرایی واقع‌بین» تأکید دارد و به تعریف و تبیین آن در سیاست خارجی می‌پردازد. جمهوری اسلامی ایران یک نظام سیاسی با هویت اسلامی و انقلابی است که در دو جهت آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی به جهت‌دهی سیاست‌ها و استراتژی‌ها اقدام می‌کند. این نظام سیاسی از یک سو دارای آرمان‌های انسانی، اسلامی، انقلابی و ایرانی است و از سوی دیگر در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی بر واقعیت‌های موجود و مصلحت توجه دارد.

این الگو از آن لحاظ که تأثیر مستقیمی بر اهداف و منافع از یک سو و شیوه‌ها، ابزارها و روش‌ها از سوی دیگر در سیاست خارجی می‌گذارد، به نوعی تجلی بخش «نظریه وحدت در عین کثرت» است (رک: دهشیری، ۲۰۰۱: ۲۹۳). که دربرگیرنده روش‌های متعدد در راستای هدفی واحد در جهت تأمین منافع ملی و مصالح اسلامی می‌باشد. چنانچه این الگو بر انگاره‌هایی از قبیل پیوند میان دین و سیاست، ارتباط میان سیاست داخلی با سیاست خارجی، قدرت نرم در کنار قدرت سخت، اهداف میان‌مدت در کنار اهداف بلندمدت مفصل‌بندی شده است. اتخاذ چنین سیاستی برگرفته از اندیشه و راه ثالثی است که رهبری نظام در قالب اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی بر جهانیان عرضه داشته است که با تعادل و توازن میان این دو وجه، بر استقلال، اعتبار و معنابخشی نظم مطلوب جمهوری اسلامی ایران در عرصه نظام بین‌المللی تأثیر مطلوبی دارد.

همچنین در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری، در کنار تأکید بر الگوی آرمان‌گرایی که بر انگاره‌هایی از قبیل اخلاق‌گرایی، صلح جهانی، روابط مسالمت‌آمیز، وحدت و تأکید بر حقوق ملت‌ها استوار است، به نقد سیاست‌های جنگ افروزی، تهاجم فرهنگی و سلطه کشورهای استعمارگر می‌پردازد. از این رو، همراه با تأکید بر اصول آرمان‌گرایی که بر خیر و منفعت جمعی منتهی می‌شود، به بُعد دفاعی، نظامی و قدرت بازدارندگی نیز توجه دارند.

چنانچه امام خمینی(ره) بر حفظ سیاست نه شرقی و نه غربی در تمام زمینه‌های داخلی و روابط خارجی را لازم می‌داند (صحیفه نور، ج ۱۲: ۱۲۲)؛ و در بیان استقلال ایران فرمودند: «ما با هیچ‌کدام از ابر قدرت‌ها و قدرت‌ها سرسازش نداریم. ما مسلمانیم و می‌خواهیم آزاد و مستقل باشیم» (همان: ۲۰۹). بر این اساس رویکرد کلی امام(ره) نسبت به نظام بین‌الملل، رویکردی فعال و مقتدرانه بود و برخلاف بیشتر رهبران جهان سوم و جهان اسلام، به جای مقهور شدن در مقابل قدرت‌های بزرگ، به اعتلای آرمان‌ها و ارزش‌های اسلامی پرداخت (جاودانی مقدم، ۲۰۱۵: ۱۷۷). این رویکرد نیز پس از ایشان، تحت رهبری مقام عظمای ولایت تداوم یافته است. چنانچه رهبر انقلاب اسلامی نیز، فهم دقیق ترکیب بسیار حساس و ظریف آرمان‌خواهی توأم با واقع بینی را ضروری دانستند و بر گفتمان عدالت خواهی، آزادی بشر، از بین رفتن زمینه‌های استکبار و استعمار تأکید دارند (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌خامنه‌ای، ۲۰۱۵/۰۵/۲۰)؛ و به مناسبت چهلمین سالروز پیروزی انقلاب اسلامی فرمودند: «شعارهای جهانی انقلاب اسلامی ایران در برگیرنده آزادی، اخلاق، معنویت، عدالت، استقلال، عزت، عقلانیت و برادری است که فطرت بشر در همی عصرها با آن سرشته بوده و اینک وارد دومین مرحله خودسازی و جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی شده است» (همان، ۲۰۱۹/۰۲/۱۱). بر این اساس، رهبری نظام با تبیین آرمان‌های انقلاب اسلامی و سیاست‌های تعالی بخش آن به همراه رویکردی واقع‌گرایانه توجه مخاطبان خارجی را به پیام انقلاب جلب می‌نمایند.

تبیین گفتمان بیداری اسلامی

با وقوع انقلاب اسلامی، با توجه به بازتاب‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، آن را می‌توان آغازی بر بیداری اسلامی در میان مسلمانان به‌ویژه در سطح کشورهای خاورمیانه دانست. در این میان نقش امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری در احیا نمودن آموزه‌های دین اسلام بر پیکره نظام حاکمیتی، خودآگاهی ملت‌ها، سیاست‌های راهی‌بخش و آزادی‌خواه، نقش مؤثری در کارآمدی و فعال سازی دیپلماسی عمومی ایران فراهم ساخت. در اندیشه رهبری نظام، راه‌حل نهایی پیشرفت مردم منطقه و جهان اسلام، گذار از فرهنگ و سیاست تحمیلی غرب از یک سو و حرکت به سمت تحقق تمدن نوین اسلامی از سوی دیگر می‌باشد. بر این اساس، در بازتاب انقلاب اسلامی، باید توجه ویژه‌ای به محتوا و جامعیت آرمان انقلاب اسلامی و رهبری انقلاب داشته باشیم (ملکوتیان، ۲۰۱۴: ۴۱۱). تا روابط با ملت‌ها را جایگزین روابط با دولت‌ها نموده و شکل نوینی از دیپلماسی را در پیش گیریم و حوزه فراگیری ارزش‌های خود را گسترش دهیم (رک: فلاح‌نژاد، ۲۰۰۶: ۳۹). چنانچه امام(ره) با برداشت عالمانه از مفاهیم قرآنی، برای نخستین بار واژه امت اسلامی را در ادبیات سیاسی با رویکردی کارکردگرایانه مطرح و الگویی از منطقه‌گرایی جدید را به ملت‌های منطقه و نخبگان فکری و سیاسی آنان پیشنهاد کرده و جرقه شکل‌گیری یک قدرت هژمون را کلید زد (ابطحی، ۲۰۱۴: ۱۵۸)؛ و از علما، متفکران اسلام خواست تا در راه نجات بشریت بپاخیزند و با بیان و قلم و عمل خود خوف و هراس را از مظلومان بزدایند (صحیفه نور، ج ۱۹: ۱۴۸). وقوع این حادثه نشان دهنده دو

ویژگی است: ۱. قدرت انقلاب اسلامی ۲. جذابیت و مرجعیت آن (فتحی، ۲۰۱۵: ۷۳). بر این اساس امام خمینی (ره) بر خیزش جهان اسلام علیه نظام استکبار، ایجاد وحدت و یکپارچگی در میان مسلمانان و نسیم بیداری در میان سایر ملت‌های جهان تأکید دارند. همچنین جمهوری اسلامی ایران را الگویی موفق و حجتی قاطع با اراده مردمی، ایمان قوی و متعهد به اسلام برای سایر ملت‌های مسلمان معرفی می‌کند که به مخالفت با نظام سلطه برخاست و بین ذلت و شهادت، با انتخاب دومی، دست متجاوزان را کوتاه کرد (صحیفه نور، ج ۱۹: ۳۴۲). بر این اساس، دیپلماسی بیداری را می‌توان از منظر امام چنین تعریف نمود: تبادل حقایق آگاهی بخش در ارتباطاتی حتی الامکان دوسویه مبتنی بر فطرت حق طلب بشری با هدف بیداری انسان (دهقانی فیروزآبادی و سروش، ۲۰۱۴: ۸). بنابراین، فصل مشترک بیداری اسلامی در کشورهای اسلامی (با الهام‌گیری از انقلاب اسلامی شیعی ایران) مقابله با استبداد داخلی و وابستگی سیاسی و اقتصادی خارجی، تحقیر فرهنگی و بازگشت به خویشتن و نظام مردم سالاری دینی بود (مقیم و ستوده، ۲۰۱۴: ۲۵۱). و از طرفی در تحولات جدید، استبدادی بودن و تمرکز قدرت نظام‌های مستبد وابسته به آمریکا و به تبع آن توسعه نیافتگی سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، باعث ایجاد مشکلات و چالش در زمینه‌های مختلف شده و در نهایت خیزش ملت‌های مسلمان منطقه را فراهم کرد (طاهری و دهقانی فیروزآبادی، ۲۰۱۵: ۳۷) در این میان، مقام معظم رهبری نیز ابتدا به تبیین ایدئولوژی اسلامی می‌پردازد که: «اسلام دین توحید است و توحید یعنی رهایی انسان از عبودیت و اطاعت و تسلیم در برابر هر چیز و هر کس به جز خدا؛ یعنی گسستن بندهای سلطه‌ی نظام‌های بشری» (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، ۲۰۱۷/۰۵/۳۱). معظم له بیداری اسلامی را به معنی توجه نخبگان و جوانان مسلمان به دارایی‌های معرفتی و معنوی خود می‌داند (همان، ۲۰۲۰/۰۷/۲۸). و در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، راه نجات این منطقه را تقویت بیداری اسلامی و تقویت حرکت مقاومت اسلامی دانستند (همان، ۲۰۱۸/۱۱/۲۵). بر این اساس، تبیین گفتمان بیداری اسلامی در اندیشه رهبری نظام، موجبات همبستگی میان ملل اسلامی، الگوپذیری آنان از ایران اسلامی در تقابل با استبداد داخلی و استثمار و استثمار خارجی را فراهم ساخت و نقش محوری مردم و نخبگان در تعیین سرنوشت، آینده و استقلال کشورشان را برجسته نمود.

تبیین گفتمان جهانی کردن مبارزه با صهیونیسم

با پیروزی انقلاب اسلامی و تغییر در ماهیت سیاست خارجی، روابط ایران و اسرائیل که در زمان پهلوی دوم پایه‌های آن مستحکم شده بود، با عدم پذیرش جمهوری اسلامی ایران مواجه شد. در این میان با توجه به اصول و انگاره‌های اسلامی که انقلاب ایران بر اساس آن تعریف می‌گردد، در تقابل با سیاست‌های استعماری و سلطه طلبی آمریکا و رژیم جعلی صهیونیسم قرار دارد.

چنانچه از زمان شکل‌گیری انقلاب اسلامی، ایران به‌عنوان یک قدرت منطقه‌ای تهدیدکننده موجودیت اسرائیل محسوب می‌شده است (دارا و بابایی، ۲۰۱۷: ۱۹۱). بر این اساس، گفتمان جهانی کردن مبارزه با صهیونیسم در اندیشه امام (ره) و رهبر معظم انقلاب در جهت سلب مشروعیت آن نشر می‌یابد:

۱. حمایت از گروه‌های فلسطینی؛
۲. حمایت از حزب الله لبنان؛
۳. برگزاری کنفرانس‌های حمایت از انتفاضه و انقلاب مردم فلسطین؛
۴. مخالفت با روند صلح خاورمیانه (آقایی و رسولی، ۲۰۱۰: ۱۰).
۵. برگزاری راهپیمایی روز قدس؛
۶. حمایت از مواضع ملت فلسطین از تریبون‌های بین‌المللی؛
۷. حمایت از محور مقاومت اسلامی در منطقه.

در این میان، مخالفت با صهیونیسم و اسرائیل همواره در گفتمان امام خمینی(ره) در سه مقطع پیش از تبعید، در حین تبعید و پس از بازگشت ایشان به کشور و رهبری جمهوری اسلامی قابل بررسی است (آهویی و سامعی، ۲۰۱۷: ۱۷۲). امام(ره) در این باره خطاب به دولت پهلوی می‌فرماید که اگر با اسرائیل مؤتلف نیستید، آن را محکوم کنید که اسرائیل دشمن اسلام می‌باشد و فلسطین را غصب کرده است (صحیفه نور، ج ۱: ۹۵). و در روزهای نخست پیروزی انقلاب اسلامی، دیدار با هیأت فلسطینی به سرپرستی یاسر عرفات فرمودند که ما همواره در کنار ملت فلسطین خواهیم بود و همه باهم مثل برادر با مشکلات مقابله می‌کنیم (همان، ج ۵: ۹۳)؛ و در نصیحت به کشورهای عربی در سرکوبی اسرائیل غاصب فرمودند که اگر اسرائیل قدرت پیدا کند، اکتفا به بیت‌المقدس نمی‌کند (همان، ج ۶: ۱۱۵). بر این اساس، شرط پیروزی ملل مستضعف و نجات قدس در سایه وحدت کلمه و اتکال به خدا می‌باشد (همان، ج ۵: ۲۴۰). همچنین رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای کنفرانس اسلامی فلسطین فرمودند که مسئله فلسطین مهم‌ترین و اصلی‌ترین مسئله جهان اسلام به‌شمار می‌رود و هر وجب از خاک فلسطین، یک وجب از خانه مسلمین است و بازپس‌گیری آن واجب عینی می‌باشد (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی‌خامنه‌ای، ۱۹۹۰/۱۲/۰۴). و در ششمین کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین خاطر نشان کردند که مقاومت باید از همه‌ی ابزارهای لازم برای استمرار کار خود برخوردار باشد و در این مسیر، همه‌ی ملت‌ها و دولت‌های منطقه و همه‌ی آزادی‌خواهان جهان وظیفه دارند، نیازهای اصلی ملت مقاوم فلسطین را تهیه تأمین کنند (همان، ۲۰۱۷/۰۲/۲۱). که نتیجه آن را می‌توان در آزادی قدس شریف و نابودی رژیم جعلی اسرائیل، در آینده‌ای نزدیک مشاهده کرد که صهیونیست‌ها در ۲۵ سال آینده وجود خارجی نخواهد داشت (همان، ۱۳۹۵/۰۹/۲۴). این سطح از تحلیل، بر اساس هنجارهای موجود در متون تشیع، واحد تحلیل نه دولت سرزمینی دارای حاکمیت؛ بلکه امت اسلامی است و مستضعفین و مظلومان جهان نیز در این واحد معنا می‌یابند که باید به کمک آنها شتافت (قهرمانپور، ۲۰۰۵: ۳۵). از این‌رو، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران علاوه بر آن که تأمین‌کننده منافع ملی ایران است، همچنین ضامن مصالح اسلامی نیز در عرصه بین‌المللی می‌باشد. در این میان رهبری نظام، با بهره‌گیری از قدرت نرم و سخت نقش راهبردی در آن ایفاء می‌نماید. چنانچه در حوزه قدرت نرم با شناساندن تصویر واقعی و ظالمانه و کشتار مردم بی‌دفاع فلسطین به افکار عمومی و سایر ملت‌های جهان، چهره خشن و غاصب این رژیم را آشکار می‌سازد و در حوزه قدرت

سخت نیز با تقویت جبهه مقاومت، حزب الله لبنان و جریان مقاومت در منطقه بر ساختار پوشالی این رژیم لرزه می‌افکند.

گفتمان جنبش نرم‌افزاری و علمی

از موارد کارآمدی یک نظام سیاسی، بحث تولید علم و دانش با توجه به سابقه تمدنی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و بازتولید و پردازش آن در قالب اندیشه و عمل می‌باشد. در این میان با وقوع انقلاب اسلامی، توجه به زیرساخت‌های بومی و ایجاد بسترهای لازم جهت کاربست تمام ظرفیت‌ها و استعدادها در دستور کار قرار گرفت. در این میان تأکید امام(ره) و مقام معظم رهبری بر تولید دانش بومی، اسلامی سازی علوم انسانی و دانشگاه‌ها، خودکفایی، قطع وابستگی به بیگانگان و ارتقاء در سطوح مختلف علمی، اقتصادی، نظامی و... نشان از اهمیت این مسئله دارد که تأثیر مستقیم بر افزایش اعتبار، منزلت، جایگاه و قدرت یک کشور در میان سایر کشورها دارد.

از این‌رو، در عصر انقلاب اطلاعات و ارتباطات، مفهوم قدرت نیز متحول شده و بُعد نرم‌افزاری قدرت و تولید دانش از اهمیت خاصی برخوردار گشته و بنیاد قدرت بر آن استوار گردیده است (ستوده، ۲۰۰۳: ۱۷). از این منظر، غالباً توطئه‌ها و خطرات بزرگی که انقلاب اسلامی را تهدید می‌کند، از سوی دول استکباری است که در چارچوب نظام بین‌الملل رفتارهای هژمونیک و تضعیف‌کننده نظامات بین‌المللی از خود بروز می‌دهند (پازکیان و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۲۸). به این ترتیب، دنیا به‌گونه‌ای شده که ما برای پیشرفت و توسعه همه جانبه، نیازمند چنین فعالیت‌های علمی پویا و خلاق هستیم. ایستایی نابودی است، نه فقط عقب ماندگی (ابراهیمی، ۲۰۰۶: ۳۳). در این میان تولید علم بومی برای جامعه اسلامی ایران ضرورت بیشتری دارد. امروزه دانش، شکل قدرت به خود گرفته است؛ تا از آن به‌عنوان ابزار فشاری بر دیگران استفاده کنند (باقری دولت‌آبادی و انفعالی، ۲۰۱۳: ۱۶۱). بر این اساس یکی از اهداف و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، همانند سایر کشورها، توسعه اقتصادی - رفاهی و تکنولوژیک است. زیرا تأمین رفاه و وضعیت اقتصادی مطلوب، علاوه بر افزایش قدرت اقتصادی کشور، پیش شرط لازم و ضروری برای توسعه توان قدرت نرم‌افزاری کشور نیز می‌باشد (دهقانی فیروزآبادی، ۲۰۰۸: ۲۳۹). شرایط تحمیلی کنونی حاکم بر ایران در عرصه بین‌المللی نیز به‌گونه‌ای است که چاره‌ای جز رفتن به سمت تولید علم و دانش بومی نیست.

جنبش نرم‌افزاری به یک حرکت اجتماعی گویند که برای ایجاد تحول مثبت در روند تولید فکر و اندیشه به منظور تمدن‌سازی شکل می‌گیرد. بر اساس این، نهضت نرم‌افزاری را می‌توان جنبش و خیزشی همگانی در عرصه تولیدات نرم‌افزاری و زایش اندیشه‌ها دانست که تحقق آن ناشی از اراده و عقل جمعی باشد (آتشین صدف، ۲۰۱۶: ۱۰۹). در این میان مقام معظم رهبری نخستین بار در جمع استادان و دانشجویان دانشگاه صنعتی امیرکبیر، مسئله نهضت تولید علم و جنبش نرم‌افزاری را در تاریخ ۱۳۷۹/۱۲/۰۹ مطرح فرمودند و دانشگاه‌ها را مجری یک جنبش نرم‌افزاری همه جانبه و عمیق دانسته تا با پیشنهادها و نوآوری‌های علمی خود بتوانند بنای حقیقی یک جامعه آباد و عادلانه مبتنی بر تفکرات و ارزش‌های اسلامی را بالا ببرند (دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، ۲۰۰۱/۰۲/۲۷). و بر تقویت عزم ملی و

افزایش درک اجتماعی نسبت به اهمیت توسعه علم و فناوری؛ تقویت و گسترش گفتمان تولید علم و جنبش نرم‌افزاری در کشور و احیاء تاریخ علمی و فرهنگی مسلمانان و ایران و الگوسازی از مفاخر و چهره‌های موفق عرصه علم و فناوری تأکید فرمودند (همان، ۲۰۱۴/۰۹/۲۰).

بر این اساس تقویت جنبش نرم‌افزاری و علمی از شاخصه‌های مهم در ارزیابی قدرت نرم هر کشوری است که با نوآوری و تلاش‌های علمی علاوه بر آن که محتوی علمی و زیربنایی کشور را با تأکید بر علوم و فنون بومی تقویت و مستحکم می‌کنند، از میزان وابستگی کشورهای سلطه‌گر که در پی نفوذ از طریق اقتدار علمی هستند، جلوگیری می‌کند. بر این اساس با توجه به ماهیت انقلاب اسلامی و بازتولید و تداوم ارزش‌های انقلاب و گفتمان‌های موجود در آن، ضرورت پرداختن به جنبش نرم‌افزاری و توسعه آن را ضرورت می‌بخشد. در این میان رهبری نظام توانسته است با استفاده از این منابع و ظرفیت‌های داخلی که حاصل پیروزی انقلاب اسلامی ایران، همبستگی نیروهای انسانی متعهد و متخصص و تلفیق آنها با ارزش‌های اسلامی، عظمت و شکوه نظام جمهوری اسلامی ایران را در کسب رتبه و طراز علمی برتر در سطح کشورهای منطقه و جهان، به ارمغان آورد.

نتیجه‌گیری

گفتمان‌سازی در برقراری ارتباط با افکار عمومی و مردم دیگر کشورها، یکی از مهم‌ترین بُعد دیپلماسی عمومی هر کشور است. بیان نقاط مشترک، تبیین و تفسیر سیاست‌ها و رخدادهای منطقه‌ای و جهانی می‌تواند اهداف و منافع جمعی را جهت‌دهی کند و از طرفی در اتصال پل‌های ارتباطی و تبادل‌اتی نقش‌آفرین باشد. رهبری نظام با بیان و تفسیر گفتمان‌های انقلاب اسلامی و آرمان‌ها و ارزش‌های راستین آن، به معرفی جمهوری اسلامی ایران در میان دولت‌ها و ملت‌ها می‌پردازد و با بیان اصل دعوت، فراخواندن افکار عمومی، مخاطب قرار دادن مردم مسلمان منطقه و سایر مردم جهان و همچنین نخبگان، فرهیختگان و جوانان سعی می‌کند در شکل دادن برداشت مثبت آنها از جمهوری اسلامی ایران مؤثر باشد. و همچنین با تقویت گفتگو، گسترش سیاست‌ها و راهبردهای مشترک و برقراری روابط فردی و نهادی با تمرکز بر شناخت فرصت‌ها و حل چالش‌ها، به این روابط و همگرایی عمق استراتژیک می‌بخشد. بر این اساس در گفتمان‌سازی تلاش می‌شود تا در نگاهی جامع، اهداف، آرمان‌ها و ارزش‌های اسلام و انقلاب به صورت روشن و مستدل برای مخاطبین بیان شود و در یک رقابت همه جانبه با گفتمان‌های رقیب در حد امکان و توان، ماهیت انقلاب اسلامی ایران برای افکار عمومی تبیین گردد. این امر مهم و سرنوشت‌ساز در طول چهار دهه گذشته توسط امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری که مسئولیت رهبری انقلاب و نظام را بر عهده داشته، به صورت مؤثر انجام شده است. هر چند کانال‌های خبری و تبلیغاتی گفتمان رقیب به صورت پیوسته و فراگیر در پی کژتابی و ایجاد تحریف در واقعیت‌ها بوده است.

References

- Aara, Jalil; Babaii, Mahmoud (2017). “Shiite phobia, and Iran: The American strategy to protect the Zionist regime”, the scientific Quarterly Review of Islamic Revolution Studies, Vol. 13, No. 44: 191. (In Persian)
- Abrahimi, Mehdi (2006). Areas and Fundamental Elements of Science, Journal of Thought Vol. 1, No. 67: 33. (In Persian)
- Abtahi, Seyed Mostafa (2014). “discourse the effect Imam Khomeini on the Islamic awake of the Egyptian, Tunisian and Bahraini peoples”, the Quarterly Review of the Islamic Revolution Studies, Vol. 2, No. 7: 158. (In Persian)
- Aftekhari, Aasghar (2013). “the concept and position of the soft war in the discourse of Islamic revolution (based on the principles of the Holy Quran)”, the Journal of Scientific and Scientific Quarterly, The Bulletin of the Islamic Revolution, Vol. 1, No. 2: 4. (In Persian)
- Aghi, Seyed davood; Alham Rasoli (2010). “constructivism and Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran against Israel, the Quarterly Review of Policy”, Journal of Law and Political Sciences, Vol. 1, No. 39: 10. (In Persian)
- Ahoei, Mehdi; Samei, Haniyeh (2017). “the evolution of the concept of anti-zionism in the discourse of the Islamic Revolution with an emphasis on the idea of Ayatollah Khamenei”, the scientific Quarterly Review of the Islamic Revolution , Vol. 6, No. 19: 172. (In Persian)
- Ajili, Hadi; Smali ardakani, Ali; Yaghini-pour, Mostafa (2015). “Iran 's ayatollah 's discourse on Iran 's relationship with the United States”, the scientific Quarterly Review of Islamic Revolution Studies, Vol. 3, No. 9: 112. (In Persian)
- Akhavan kazemi, Bahram (2013). “strategies and strategies of foreign policy and diplomacy of the islamic republic from imam khomeini s view (pbuh) and supreme leader of leadership”, scientific Quarterly, Research of the Islamic Revolution, Vol. 6, No. 19: 4. (In Persian)
- Ashena, Hesamoddin; Jafari haft khani, Nader (2008). “Public diplomacy and foreign policy”, Links and Objectives, Two Quarterly Political Science Quarterly, Vol. 3, No. 5: 201. (In Persian)
- Ataie, Farhad; Ghaderi kangavari, Rohollah; Ebrahimi, Nabi allah (2012). “Public diplomacy and soft power; Iran and the United States in new Iraq, the Quarterly Review of Policy”, Journal of Law and Political Sciences, Vol. 41, No. 3: 196. (In Persian)
- Atashin sadaf, Abdolreza (2016). “Science Production Movement and Software Movement”, Cultural and Social Sciences, Vol. 5, No. 7: 109. (In Persian)
- Bashir, Hasan (2016). *discourse diplomacy : interaction of policy , culture and communication*, Tehran, amam university publication. (In Persian)
- Bashir, Hasan; Aghayani chavoshi, Mohammad reza (2019). “discourse diplomacy of Imam Khomeini’s messages and the supreme leader of the congress of Hajj and its effects”, the Journal of Scientific and Scientific Quarterly, The Bulletin of the Islamic Revolution, Vol. 8, No. 29: 3. (In Persian)
- Dadandish, Parvin; Ahadi, Afsaneh (2012). “The position of public diplomacy in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran”, the Quarterly Journal of Foreign Relations, Vol. 3, No. 1: 150. (In Persian)

- Davod van, mohammad; Aslami, Mohsen; Davod Hojjat (2019). “The influence of the Islamic Revolution on the geometry of Islamic Resistance Power in West Asia”, the Quarterly Review of Political Studies of the Islamic World, Vol. 7, No. 25: 94. (In Persian)
- Dehghani Firouzabadi, Seyed jalal (2008). “Islamic republic of Iran, identity and interests of Islamic republic of Iran”, collection of articles of national interests of the Islamic republic of Iran, Tehran, institute of strategic studies. Vol. 1, No. 1: 177. (In Persian)
- Dehghani Firouzabadi, Seyed jalal; Firoozi, Ali reza (2013). “Public diplomacy of the Islamic Republic of Iran in the principles period”, the Quarterly Journal of Foreign Relations, Vol. 4, No. 2: 76. (In Persian)
- Dehghani firouzabadi, Seyed jalal; Soroosh, Ali (2014). “public diplomacy levels in imam Khomeini political thought”, scientific Quarterly, Journal of the Islamic Revolution, Vol. 2, No. 7: 2. (In Persian)
- Dehshiri, Mohammad reza (2000). *An income on imam khomeini s political theory*, Tehran, the center of documents of Islamic revolution. (In Persian)
- Fallah nejad, Ali (2005). *the policy of the Islamic revolution, the centre of documents of Islamic revolution*, Tehran. (In Persian)
- Fathi, Yousef (2015). “Keywords: Islamic revolution and Islamic awakening from Imam Khomeini’s point of view”, scientific Quarterly, Research of Islamic Revolution Studies, Vol. 11, No. 36: 73. (In Persian)
- Gghahreman pour, Rahman (2005). “The analysis of foreign policy of Iran”, the Quarterly Review of Strategic Studies, Vol. 7, No. 33: 35. (In Persian)
- Hosseini, Seyed mohammad hossein (2014). “the position of public diplomacy in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran (case study : the Middle East region)”, the Quarterly Review of Foreign Policy, Vol. 27, No. 3: 685. (In Persian)
- <http://farsi.khamenei.ir>, 1369/03/10
- <http://farsi.khamenei.ir>, 1369/09/13
- <http://farsi.khamenei.ir>, 1379/12/09
- <http://farsi.khamenei.ir>, 1394/02/30
- <http://farsi.khamenei.ir>, 1397/11/22
- <http://farsi.khamenei.ir>, 1398/07/14
- Javdani moghadam, Mehdi (2015). “The application of the discourse approach to the explanation of the foreign policy of the Islamic republic of Iran from Imam Khomeini s point of view”, scientific Quarterly Review of Islamic revolution studies, Vol. 7, No. 38: 177. (In Persian)
- Kamali ardakani, Ali akbar (2009). *The Islamic Revolution and the transcendence of the Shi ' a discourse on the Islamic Revolution, in the effort of Galal derakhshe*, Tehran, the University of Imam Sadeq. (In Persian)
- Keshavarz shokri, Abbas; Naser khaki, Hasan (2016). “Discursive analysis; a method for analyzing revolutions, science Quarterly”, Scientific Quarterly, Research of the Islamic Revolution, Vol. 9, No. 33: 47. (In Persian)
- Leonard, M. (2002). *Public Diplomacy*, London, the foreign poli-icy Centre.
- Malakootian, Mostafa (2014). “Islamic Revival and Change in the Regional Power Geometry”, Scientific Quarterly, Research of Islamic Revolution Studies, Vol. 2, No. 6: 411. (In Persian)

- Melissen, Jan. (2007). *The New Public Diplomacy*, Soft Power International Relation Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Moghimi, Gholam hossein; Sotodeh, Mohammad (2014). “Islamic Revival, and Shia disillusionment (Challenges and Solutions)”, Scientific Quarterly, Research of Islamic Revolution Studies, Vol. 10, No. 33: 251. (In Persian)
- Mohammadi, Manouchehr (2007). the future of the international system and the foreign policy of the Islamic Republic of Iran , Tehran , the State Department for publishing and publishing .(In Persian)
- Pazokian, Asadalla; Azin, Ahmad (2020). “Review the dimensions and indicators of public diplomacy in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran”, the Quarterly Review of Political and International Studies. Vol. 1, No. 1: 328. (In Persian)
- Postinchi, Zohreh; Abraham Mmotaghi (2012). “The political language of Islamic resistance in international politics”, the Quarterly Review of International Relations, Vol. 1, No. 1: 100. (In Persian)
- Pour ahmadi, Hossein (2011). “Epistemological foundations of the Islamic Revolution and the globalization”, Scientific Quarterly, Research of Islamic Revolution Studies, Vol. 7, No. 20: 188. (In Persian)
- Sajad pour, Seyed mohammad kazem; Vahidi, Mosa alreza (2012). “Modern Public Diplomacy: conceptual and operational frameworks”, policy Quarterly, Journal of Law and Political Sciences, Vol. 41, No. 4: 82. (In Persian)
- Sayedeh Anfaali, Bagheri dolat abadi (2013). University and production of science; necessities and structural barriers, series of articles of the first international congress of Islamic humanities-a specialized human sciences critique commission, Tehran. Vol. 1, No. 1: 161. (In Persian)
- Simbar, Reza; Reza pour, Daniyal; Danesh, Khosro (2017). “Audiences, aims and strengthening of public diplomacy from the viewpoint of Ayatollah Khamenei”, the Scientific Quarterly Review of Islamic Revolution Studies, The Scientific Society of the Islamic Revolution, Vol. 5, No. 19: 187. (In Persian)
- Soltani, Seyed ali asghar (2005). “Discourse analysis as theory and methodology”, scientific Quarterly, Research of Political Sciences, Vol. 7, No. 28: 156. (In Persian)
- Sotodeh, Mohammad (2003). “Globalization and national interests of the Islamic Republic of Iran”, the Quarterly Review of Political Science, Vol. 5, No. 20: 17. (In Persian)
- Taheri, Seyed mehdi; Dehghani firouzabadi, Seyed jalal (2015). “The influence of the Islamic awakening on the American position in the region, the scientific Quarterly Review of Islamic Revolution Studies, Vol. 11, No. 37: 37. (In Persian)
- Tajik, Mohammad reza (2004). *Anti-discourse, discourse, and Politics*, Tehran, the Institute for Research and Development of Human Sciences. (In Persian)
- *The Constitution of the Islamic Republic of Iran*.
- Wolf Charles, jr. and Rosen, Brian (2001). *Public Diplomacy, How to Think About and Improve It*, Rand Corporation.
- www.mashreghnews/582862
- www.mehrnews/5139547
- www.tasnimnews/1590120